

Gras: Sveits har mange tilskudd rettet mot selve driftssystemet, som gjeting, støling, ekstensiv drift og stor andel gras i fôringen i melk- og storfeproduksjon, skriver Caroline Berntsen og Torbjørn

Matforsyning og fellesgoder likes

Sveits har i økende grad prioritert hvordan maten produseres, fremfor bare hvor mye mat som produseres.

KRONIKK
Torbjørn Tufte,
 statsviter og prosjektleder i AgriAnalyse
Caroline Berntsen,
 master i agroøkologi og trainee i AgriAnalyse

Brennpunktokumentaren «Framtidsbonden» sendte sveitsisk jordbrukspolitikk inn i den norske landbruksdebatten for fullt. Nå har AgriAnalyse sett nærmere på politikken i rapporten «Sveitsisk jordbrukspolitikk – matforsyning og fellesgoder likestilt».

Tidlig på 1990-tallet opplevde Sveits at jordbruket var i ferd med å miste sin multifunksjonalitet med gjengroing av jordbruksarealer og miljøskader etter intensiv drift. Det startet en 20-årig reformprosess frem til dagens jordbrukspolitikk i Sveits. Et mer miljørettet jordbruk som bedre ivaretok kulturlandskapet og biologisk mangfold var målet. Myndighetene ønsket en mer effektiv utnyttelse av Sveits' egne ressurser, med vekt på støtte til å drive vanskelig tilgjengelige jordbruksarealer for å hindre gjengroing.

Reformene har resultert i at budsjettordningene har gått fra pris- og produksjonsavhengig støtte, til et system med produksjonsuavhengig støtte, der støtten utbetales per arealenhet.

Sveits har omtrent like mye dyrka mark som Norge; 10,5 millioner dekar i Sveits versus 9,8 i Norge, med henholdsvis 53 000 og 41 000 gårdsbruk i 2016. Begge land har krevende produksjonsforhold. Kjerneproduksjonen er melk og kjøttproduksjon, der gras legger beslag på om lag 70 prosent av jordbruksarealet.

Andelen jordbruksareal av totalareal er imidlertid vesentlig større i Sveits enn i Norge, med 38,7 versus 2,7 prosent. Sveits har derfor en helt annen infrastruktur og logistikk i jordbruket enn det vi har i Norge. Sveits er et lite land, bare litt større enn Nordland fylke.

Begge land er utenfor EU, og har en nasjonal jordbrukspolitikk bygd rundt tollvern, markedsinntekter og tilskudd gjennom budsjettoverføringer. De jordbrukspolitiske målene i Sveits er svært like våre. I Norge er målene matsikkerhet, landbruk over hele landet, økt verdiskaping og bærekraftig landbruk, mens i Sveits er det matproduksjon til det sveitsiske folk, et velstelt kulturlandskap, en desentralisert bosetting og bevaring av naturressurser.

Som i Norge, bruker Sveits geografiske arealsoner og differensierte satser for drift i hele landet, på både gode og mindre gode dyrkingsarealer. Sveits har seks geografiske soner på arealet. I tillegg benytter Sveits detaljerte arealtilskudd som gis etter det enkelte bruks topografi og produksjonsforhold, som tilskudd for bratt terreng og biologisk mangfold.

Sveits har mange tilskudd rettet mot selve driftssystemet, som gjeting, støling, ekstensiv drift og stor andel gras i fôringen i melk- og storfeproduksjon. Sveits har slik sett et svært finmaska system for støtte som er rettet mot både geografisk beliggenhet og den enkelte gårds faktiske areal og driftssystemer.

For å kunne søke om støtte som bonde i Sveits, er man nødt til å oppfylle kryssvilkår med krav til miljø og bærekraft i driften. Disse setter krav til balansert gjødsling og sprøytmiddelbruk, vekst-

skifter, biologisk verdifulle områder og tiltak mot avrenning og erosjon. På denne måten ligger god agronomi og miljø som et premiss for å få støtte.

En hovedforskjell mellom jordbrukspolitikken i Sveits og Norge ligger i innretningen av budsjettstøtte for å nå de jordbrukspolitiske målene. Der produksjonsavhengig støtte mot mengde og volum

«I Sveits sikres fellesgoder fra jordbruket aktivt gjennom politikken»

er vesentlig for tilskuddsutbetalingene i Norge, er det i Sveits direkteutbetalinger mot jordbruksareal i drift. I all hovedsak er selve tilskuddene og tilskuddssatsene i Sveits gitt etter areal i drift og hvor og hvordan arealbruken er på det enkelte gårdsbruket.

Sveits har målrettet virkemidlene for kulturlandskap, landskapspleie, økosystemtjenester som beiting og biologisk mangfold for å sikre distriktpolitiske hensyn og legge til rette for turisme og reiseliv. Tilskuddene er også direkte linket til politiske mål. Grasbasert kjøtt- og melkeproduksjon premieres gjennom mer støtte dersom bonden oppfyller krav om minst 75 prosent grovfôrandel beregna i tørrstoff i dalområdene og 85 prosent i fjellområdene. Tilsvarende kunne det stimuleres direkte til økt bruk av grovfôr i Norge, for å bedre legge til rette for landbruk i hele landet og mer av produksjonene på norske ressurser.

Andre konkrete virkemidler Sveits bruker, som kan være aktuelt i Norge, er tilrettelegging for biologisk mangfold, vekstskifter, støtte relatert til det

Torbjørn Tufte

Caroline Berntsen

Tufte. (Foto: Dag Idar Jøsang)

tilt i Sveits

faktiske arealet bonden drifter som helningsgrad. Dette er rett inn i diskusjonen i Norge om det trengs et driftsvansketilskudd.

Jordbrukspolitikken i Sveits er imidlertid heller ikke bare nirvana. Den er for eksempel kostbar, der Norge bruker 14,5 milliarder i budsjettstøtte, er det i Sveits budsjettet med 29 milliarder kroner. Politikken kritiseres også for at balansen mellom matproduksjon og fellesgoder er gått i disfavør av volumproduksjonen. Balansen mellom matforsyning og fellesgoder er kjernen i landbruksdebatten i begge land og vektleggingen av produksjonsavhengig støtte versus produksjonsuavhengig har ikke enkle svar. Uansett er det lite som er så svekkende for nasjonal matsikkerhet som å la grasareal gro igjen mens drøvtyggerne føres på importerte kraftfôrråvarer.

Selv om Sveits har sine utfordringer, er det mange ting i virkemiddelutforming og bruk av budsjettstøtten som kan være aktuelt i Norge, uten at en av den grunn skal kopiere sveitsisk jordbrukspolitikk. I Sveits sikres fellesgoder fra jordbruket aktivt gjennom politikken, fremfor tankegangen om at de automatisk sikres som ringvirkninger av matproduksjonen.

Tydeliggjøringen av at jordbrukets tilleggstjenester leverer samfunnet fellesgoder og at de må belønnes, kan være et innspill til norsk jordbrukspolitikk. Amund Venger poengterte denne dualiteten allerede i 1980:

«Samfunnet driver prinsipielt sett ikke landbrukspolitikk i første rekke av hensyn til bøndene, men nettopp fordi hele samfunnet trenger de varer og tjenester landbruket lager. Akkurat slik som helsestjenesten er til for pasientene og ikke for legene».

Kanskje norske politikere og næringska skal gå i arkivet å plukke frem den tidligere Bondelags-høvedingens innføringshefte til landbrukspolitikk fra 1980? ■

Ursus

■ Ursus-fabrikken ble grunnlagt i 1893 i Polen. Egenproduksjonen av traktorer begynte på 1950-tallet.

■ I 2007 ble selskapet notert på børsen i Warszawa, og i 2011 slo Ursus seg sammen med den polske redskapsprodusenten POL-MOT Warfama AS.

■ Ursus har i dag fire fabrikker i Polen, og disse har særlig satset på eksport til Afrika.

Ursus: – Ursus er en gammel, men veldig god traktor. Jeg har brukt Ursus i 20 år, forteller Gregor Mojzyszek, en av mange besøkende på Ursus-standen under Agrotechmessen i Kielce i Polen.

Norsk Ursus-importør ønsker økt satsing i Norden

Den polske traktoren Ursus viste seg fram på Agrotech før påske. Norsk eneimportør av merket, mener Ursus godt kunne ha satset mer i Skandinavia.

AGROTECH

Tekst og foto: **Anders Sandbu**

Mer enn 750 utstillere fra 20 land og 80 000 besøkende var innom stormessen Agrotech i Polen før påske. Her finnes noe for enhver smak for den som er på utkikk etter ny traktor eller andre jordbruksredskaper.

Ursus, Polens største traktorprodusent, var naturligvis godt representert – og viste fram to nye traktormodeller.

Prioriterer Afrika

Ursus har holdt på en stund. Den polske fabrikken produserte sin første traktor i 1957. I Norge ble det importert en rekke Ursus-traktorer på 80- og 90-tallet.

I 2016 ble Therkelsen Maskin AS ny eneimportør av traktorene. Selskapet ble stiftet samme år, og har hittil tatt inn 15 Ursus-traktorer. Daglig leder, Rolf Hartvig Therkelsen, merker godt hvor Ursus satser mest.

– Ursus har hatt et navn i Norge i mange år. Tidligere ble det solgt mange Ursus-traktorer her, men da var det den polske staten som stod bak produksjonen. I dag er det private aktører, eller investorer. Disse er veldig forskjellige, men har alle satset i Afrika. Skandinavia er de ikke så ivrige på, sier Therkelsen til Bondebladet.

Han sier fabrikken godt kunne ha gjort mer for å selge traktoren i Skandinavia, og ikke minst i Norge.

Ursus-forhandler Jack Glen på messen bekrefter at afrikanske land er en hovedprioritet. Der er nemlig utslippskravene lavere.

– Vi eksporterer mye til Etiopia og Tanzania, men også Tyskland og Slovenia. Nå har vi også begynt å eksportere til Norge og Therkelsen Maskin. I Polen blir det produsert og solgt 2000 Ursus-traktorer årlig, forteller Glen, mens han viser potensielle kunder en Ursus C-3150 Power-modell.

Gammel, men god

Blant de interesserte, er Gregor Mojzyszek. Han har lang erfaring med Ursus, men har i seinere år brukt andre merker.

– Ursus er en gammel, men veldig god traktor.

Selv har jeg brukt Ursus i 20 år. Men den har én ulempe, og det er høyt dieselforbruk, sier Mojzyszek.

Før Therkelsen Maskin startet som eneimportør, var det ikke registrert nye Ursus-traktorer i Norge siden 2002. Den gang var det Brødrene Bjørnstad i Elverum som var importør.

Therkelsen satser i dag på åtte Ursus-modeller. Disse har fra 50 til 110 hestekrefter. Traktorene de importerer, blir alle solgt.

– Ja, vi tar inn fortløpende, og får fire-fem henvendelser i uka, forteller daglig leder. ■

Stort mangfold i Trøndelag

– Trøndelag står for ca. 20 prosent av matproduksjonen på landjorda i Norge, vi har alle produksjoner, fra fjord til fjell. Vi representerer Trøndelags største næring og har ei verdiskaping på 4 milliarder i primærledet, sa fylkesleder Borgny Kjølstad Grande under årsmøtet i Nord-Trøndelag Bondelag.

Fylkeslederen stilte flere spørsmål i sin tale.

– Er det kanskje på tide å dra opp debatten om hvilken struktur vi skal ha? Må alle fornyinger og investeringer resultere i økt produksjon? I år kom det nye retningslinjer for Innovasjon Norge som sier at man ikke må ha produksjonsøkning for å få støtte. Jeg tror det er riktig, sa Grande.

Trøndelag har blitt ett fylke og dette har også konsekvenser for Bondelaget. Borgny Kjølstad Grande trakk fram at prosessen har tatt mye tid, og Bondelaget jobber med å finne sin plass og være på i prosessen.

Borgny Kjølstad Grande ble gjenvalgt som leder og Audhild Slapgård som nestleder under årsmøtet. Alle de fem faste styremedlemmene fortsetter også.